

**Апстракт:** Овај рад разматра наслеђе Павла Васића (1907–1993) као аутора текстова објављених у часопису *Уметнички преглед* (1937–1941) и фокусира се на Васићеве приказе и критике и на два есеја. Недавно објављена библиографија Павла Васића показује да су његови најранији текстови о уметности, и најранији текстови уопште, објављивани у *Уметничком прегледу*. У том часопису Павле Васић је свој први текст објавио 1938. и наставио да скоро редовно објављује до уочи последњег броја. У овом раду указује се на неке од особина Васићевих раних радова које су наставиле да се исказују у његовом каснијем опусу писања о ликовним уметностима.

**Кључне речи:** Павле Васић, часопис *Уметнички преглед*, ликовна критика, теоријски есеј, сликар Антоан Вато

Др Павле Васић (1907–1993), редовни професор на Факултету примењених уметности у Београду (предмети Историја костима, Теорија форме), своју професорску каријеру у тој установи започео је 1949/1950. године пошто је 1947. завршио студије историје уметности. Докторирао је 1956. Такође је предавао више сродних предмета (историја уметности, цртање, сликање, вечерњи акт) у различитим установама као што су Филозофски факултет, Музичка академија и Академија драмских уметности у Београду и Академија уметности у Новом Саду. Аутор је више значајних књига из области историје српке и европске уметности, примењене уметности и, посебно, ношње и униформе. Такође је аутор обимног броја ликовне критике коју је редовно објављивао у листу *Полиџника* од 1950. до 1980, и повремено до 1993, као и текстова многих каталога. Бавио се и сликањем (уље, акварел) и цртежом, и излагао је на више од сто групних и дванаест самосталних изложби. Данас се многа његова дела налазе у најугледнијим јавним збиркама у Србији. Добитник је више значајних награда и признања.

Још 1931, готово деценију пре ратних година проведених у заробљеништву у Италији и Немачкој, Васић је у Београду дипломирао студије права. Као веома млад човек и током првих раних студентских дана похађао је часове сликања у Уметничкој школи

и код Јована Бијелића. Године 1938. професионално се посветио уметности пошто је постао сарадник часописа *Уметнички њреїлег*<sup>1</sup> у издању Музеја кнеза Павла, и од 1939. године и асистент у том музеју (Факултет примењених уметности). Васићево професионално посвећивање уметности у том периоду заснивало се на указаним приликама у часопису и у Музеју с једне, и на његовом познавању процеса ликовног стваралаштва које је стекао у ликовним школама које је похађао, с друге стране. У том периоду је код нас историја уметности била релативно нова дисциплина којом се професионално бавио мањи број стручњака од којих су неки основне (Милан Кашанин) или различите специјализоване студије историје уметности (Светозар Радојчић, види Вујновић 2014, посебно 219–224) учили у иностранству. Како то наводи вебсајт данашњег Филозофског факултета у Београду, иако је катедра за историју уметности на Београдском универзитету основана 1905, тек 1927. је прерасла у део посебне студијске групе с историјом уметности као главним предметом (док је Одељење за историју уметности формирано 1963, Филозофски факултет у Београду). Ликовне школе које је Васић похађао напореда с другим образовањем које је стицао оспособљавале су га да као млади ликовни стваралац разуме процесе ликовног стваралаштва и упућивале га на ликовна истраживања опуса других и ранијих уметника.

### Часопис *Уметнички њреїлег*

*Уметнички њреїлег* (1937–1941) је био наш први часопис о ликовним уметностима. Покренуо га је и уређивао директор Музеја кнеза Павла (данашњи Народни музеј у Београду) историчар уметности др Милан Кашанин. Часопис је излазио десет пута годишње током периода од четири године, од јесени 1937. до пролећа 1941. године. Као издање Музеја, часопис је део свог садржаја посвећивао информацијама и текстовима о збиркама и изложбама тог музеја, укључивао је преглед садржаја тада малобројних европских музејских и ликовних часописа и научне периодике, приказе релевантних књига, приказе и критике изложби ван музеја као и тада актуалне текстове о урбанизму, архитектури и пејзажној архитектури. Часопис је укључивао и теоријске и филозофске текстове о ликовним уметностима. Сарадници су били историчари уметности, археолози, књижевници, ликовни уметници, архитекте и други (Бојић 2020). Интердисциплинарни приступ ликовним уметностима који је био кључна особина овог часописа савремени истраживачи препознају као његов енциклопедијски дух (Стошић). Као што је то Кашанин обзнанио у „Pro arte“, уводном тексту првог броја *Уметничког њреїлега*

<sup>1</sup> Дигитални репозиторијум Библиотеке Милутин Божић у Београду садржи претраживе скенове свих страница часописа *Уметнички њреїлег*.

*іледа*, часопис се обраћао просвећеним читаоцима с намером да их шире и дубље упути у разумевање и доживљавање ликовних уметности (Бојић 2021).

### Павле Васић и ликовна критика у *Уметничком іреіледу*

Поред помињаног текста приказа садржаја страног часописа релативно сродног *Уметничком іреіледу*, *Gazette des beaux arts* из маја 1938, и поред текстова који су се односили на приказе књига као што су „Renoir” и „Henri Focillon: Art d’occident (Les moyenage roman et gothique)”, Павле Васић је током следеће три године био и аутор већих текстова о изложбама, од којих неки могу да се категоризују као прикази а неки као ликовна критика, као и аутор текстова о уметничком стваралаштву више одабраних сликара о чему ће бити речи у овом тексту. Такође, Васић је аутор и овде посебно значајног теоријског текста, „Живот и сликарство”, који је објавио у 10. броју часописа из јула 1938.

Прву своју критику Васић је објавио у *Књижевним новинама* 1930. Прошло је чак осам година док се тада већ млади правник није потпуније посветио ликовној критици, односно анализи ликовног живота, како је забележено и у недавно објављеној Библиографији Павла Васића (Васић 2023). У Музеју и у његовом часопису *Уметнички іреілед* Васић се обрео као млади правник. Према ликовној критици и другим текстовима о текућем ликовном животу и истраживањима одређених периода или феномена историје уметности упутило га је првенствено његово интересовање за ликовност и његово сликарско образовање, али га је на његово касније професионално путовање ка историји уметности упутио уредник часописа и директор Музеја Милан Кашанин. О том упућивању Зорица Хаџић у свом тексту о преписци уредника *Уметничкој іреіледа* Милана Кашанина са сарадницима часописа каже:

Морало би се имати у виду да је Кашанин као уредник пружио руку и отворио странице часописа и младим истраживачима. Павле Васић је истицао како га је Кашанин наговорио да пише

и цитира речи Павла Васића из публикације Милоша Јевтића:

... Милан Кашанин је одиграо најодлучнију улогу у мојој оријентацији ка историји уметности. (Јевтић)

У истом тексту Зорица Хаџић указује на значај овог часописа за младог Павла Васића:

*Уметнички іреілед* није био часопис у којем је Васић први пут објавио своје текстове, али јесте био пресудан за његов почетак писања о сликарству. Осам сачуваних писама Павла Васића Милану Кашанину сведочанства су, између осталог, и о настајању његових прилога за овај ча-

сопис. Васић, поред тога што пише о свом раду, коментарише и оцењује и друге прилоге објављене у *Уметничком ирејледу*, часопису у којем је, с временом, постао и члан уређивачког одбора. (Хаџић: 133)

Члан уредништва *Уметничког ирејледа* Васић је постао током друге године његове сарадње с часописом:

У вођењу часописа Кашанину је помагао Уређивачки одбор састављен од компетентних чланова Миодрага Грбића, Ђорђа Мано Зисија, Тодора Манојловића, Јоза Петровића и Ивана Здравковића као секретара, с тим што је 1939. дошло до извесних промена: уместо Т. Манојловића у уредништво су ушли Павле Васић и Предраг Милосављевић. (Божић: 254)

У *Уметничком ирејледу* Павле Васић је објављивао равноправно са зрелим и познатим књижевницима и писцима о уметности. На пример, 1938. је између осталог објавио један текст који се односи на значајну Изложбу италијанског портрета која је била одржана у Музеју (Самарџић: 308–311):

Изложба је пре и током али и након одржавања медијски значајно испраћена и о њој су извештавале и стране новине. Часопис *Уметнички ирејлед* је изложбу најпре најавио у јануарском броју, а цео двоброј је био посвећен италијанској уметности за које су текстове написали Јован Дучић, Ђорђе Мано Зиси, Светозар Радојчић, Тодор Манојловић, Никола Несторовић, Павле Васић, Милан Злоковић, Светислав Предић и многи други истакнути теоретичари. Лист *Време* такође је објавио специјалан број посвећен Италији. (Самарџић: 310, 311)

Следеће, 1939. године, Васић је објавио велики број приказа као што су „Дванаеста јесења изложба“, „Изложба Боре Стевановић“, под наднасловом *Изложбе у Уметничком павиљону* приказе „Изложба групе сликара из Босне“, „Изложба Здравка Секулића и Милоша Голубовића“, „Изложба Јефте Перића“, „Изложба Љубице Сокић“ у истом броју; затим „Изложба Саве Шумановића“, „Једанаеста пролећна изложба“, под наднасловом *Октобарске изложбе* приказе „Лазар Личеноски“ „Младен Вежа“ у истом броју; „Сајам слика салона независних уметника“ „Салон независних“, а у првом броју 1940. приказ „Изложба Љубомира Ненадовића“.

Више ових приказа и критика поново је штампано после рата, 1973, у Васићевој књизи *Уметнички животи* (Васић 1973). Ова чињеница између осталог сведочи о томе да је Васић указивао на то да се његова послератна ликовна критика свесно и намерно ослањала на ону предратну. Деценије које су у међувремену прошле, односно својеврсни тест времена кроз које су прошли ти Васићеви прикази и критике очигледно је да су аутору омогућиле не само континуитет већ, оно што је значајно, контекстуализовање његове касније, поратне ликовне критике коју је од 1950-их много и често објављивао (Васић 2023). Од тих текстова Павла Васића из домена ликовне критике који су поново објављени у *Уметничком животи*у 1973. по-

себно се запажа текст о изложби Саве Шумановића (1896–1942), који је првобитно био објављен 1939. у *Уметничком прегледу* (Васић 1939: 251–253). Ова критика, односно ова изложба, од посебног је значаја због тога што је то била друга и последња велика београдска Шумановићева ретроспектива за сликаревог живота. Методолошки, Васићева критика те изложбе је компаративна. Васић, и сâм већ сликар, овде ставља фокус на формалну анализу одабраних изложених дела и читаоце упућује на разумевање сликаревог осећања. Како је Шумановић тада изложио око четири стотине својих дела, Васић је имао тежак задатак одабира оних која најјасније приказују Шумановићево стваралаштво и која указују на Шумановићеве ликовне постулате. Такође, иако богато и лепо илустрован сходно техничким могућностима тог времена, овај Васићев текст је имао за циљ и да читаоцима пренесе атмосферу целе изложбе и да им, користећи екфразу, омогући да визуализују колико појединачна помињана а нерепродукована дела толико и укупни ликовни утисак ове богате изложбе. Васићев каснији критичарски рад заснован је на таквој критичарској методологији. Тридесет четири године касније, кад је поново штампан у *Уметничком живоју*, односно осамдесет пет година касније, кад се данас чита, овај текст представља много више него сведочанство о једној изложби у једном времену. Он је такође и једна, иако сразмерно кратка, озбиљна анализа скоро читавог Шумановићевог стваралаштва у одабиру самог уметника.

У овом раду, међутим, посебно ћемо обратити пажњу на два текста различитих категорија Павла Васића која, иако различита по својим темама, верно представљају пишчеве ставове и његова ликовна интересовања која ће затим пратити током дугогодишњег плодносног професионалног рада. То су текстови „Живот и сликарство“ из јула 1938. I, 10, 291–297 који је теоријски, и уводни текст из јануара 1939. „Белешке о Ватоп“ II, 1, 1–5 који је историјскоуметнички.

Разлози за овакав одабир су вишеструки. И један и други текст по својим темама показују специфична тадашња и каснија шира ликовна интересовања Павла Васића. Затим, оба текста по свом садржају показују и ликовне и књижевне вредности које је Павле Васић поштовао, још у времену пре него што је професионално почео да се бави искључиво питањима теорије, односно историје уметности. Најзад, оба ова текста приказују Васићева трајна интересовања за ону ликовност с којом се сродно и с којом је живео у сваком аспекту свог професионалног рада.

### Павле Васић, „Живот и сликарство“

Текст Павла Васића, правника (и сликара) „Живот и сликарство“ из јула 1938, објављен током прве године Васићеве сарадње у часопису, може да се категорише као студија, односно теоријски есеј. Те-

орија (Бојић 2021; Драгојевић 2021), естетика (Вујновић 2021) и наука (Полић 2021) биле су интегралне дисциплине писања о уметности у *Уметничком ирејледу*. Две су доминантне категорије таквих текстова. Једну сачињава група есеја о философским и естетичким питањима какве су у часопису објављивали аутори као што су Бранко Лазаревић и Владимир Вујић. Другу сачињавају текстови у којима се излажу личне теорије о уметничком стварању, процесу стварања и кључним елементима ликовног дела, о чему су за часопис често писали сами уметници. Међу њима издвајамо текст сликара (и дипломате) Предрага Пеђе Милосављевића о боји из 1939, текст сликара Мила Милуновића о покрету из 1940, текст сликара (и ликовног критичара) Бранка Поповића о уметничком облику такође из 1940, и текст скулптора (и теоретичара уметности) Ђорђа Ораовца о визуелној меморији из 1941. Међу првим текстовима објављеним у *Уметничком ирејледу* у низу прилога о уметничком стварању из пера самих стваралаца, истиче се текст Павла Васића „Живот и сликарство“ из јула 1938. Овом Васићевом есеју истраживач Андреј Вујновић у свом тексту „Естетичке теме у часопису *Уметнички ирејлед*“ посветио је следеће речи:

Историчар уметности и сликар Павле Васић чланак „Живот и сликарство“ пише у времену у коме, по његовом суду, у домаћој ликовној продукцији готово да нема композиција из живота са људским ликовима. [...] Васић сматра да сликарство не може мимоићи човека и зауставити се на приказу ћупова и јабука или остати у артизму апстрактног сликарства. (Вујновић 2021: 39, 40)

Пишући о животу и сликарству, дакле уопштено, у есеју „Живот и сликарство“ Павле Васић заправо пише о сопственом искуству повезаности свог живота са сликањем. По њему, како је то изложио у овом тексту, она суштинска компонента слике која је чини уметничким делом је уметникова идеја. Васић дословно каже да „идеја уздиже уметничко дело, она је изнад артизма“, док под „артизмом“ овде подразумева лепоту неке (па и апстрактне) композиције коју сликар постиже одличном техником. На истом месту каже да та уметникова идеја затим саобраћа са посматрачем дела:

Уметност није нека засебна и трансцендентална творевина. Она је дело човека који је створио ради себе. Због тога човекове идеје и проблеми, у колико се испоље, никада не сметају савршеној идеји него могу само да је оплемењене. (Васић 1938: 297)

За уметника човек треба да буде, заправо мора да буде, центар свега. Уметности је „најближи и најважнији човек“. Васић одбацује као „ирелевантне“ савршене творевине или односе у природи, због његовог овде исказаног уверења да је сама природа подређена човеку. Кроз ликовна дела „генерација, народи и векови имали су увек да кажу много о себи. Њихове радости, откровења или лутања увек

ће занимати људе јер у томе има нечег што им је свима заједничко. Због тога нам је блиска и разумљива помпејанска фреска као и скулптура Клауса Слитера, Дирерова гравира као и слика Реноарова. Све оне говоре неким општим језиком, топлим и узбудљивим, језиком човечанским“. Даље у овом тексту Васић указује на философски значај чина сликања и каже да сликар, да би постигао свој циљ, мора да тражи „иза случајног и пролазног опште линије и тежње сликарства“. Тај циљ сликања Васић изједначава с вечном „жеђи за хуманизмом“ која је основни постулат постојања уметности. „Ко је устао противу те иманентне потребе људске врсте наишао је на огроман и несавладив отпор.“

Обраћајући се „нашим сликарима“ у овом тексту, Васић несумњиво мисли и на наше специфичне околности тог времена које се донекле разликују од европских околности најпре због различитих историја уметности појединачних народа. Његово упућивање на хуманизам као највећу вредност, међутим, односи се на универзалну вредност уметничког стваралаштва уопште. Трајање његовог уверења у ту хуманистичку идеју показује се у Васићевом сопственом тадашњем и каснијем раду на различитим пољима ликовног стваралаштва.

### Павле Васић, „Белешке о Ватоу“

Часопис *Умјетнички преглед* у низу текстова различитих аутора о специфичним темама оставио је значајан траг у размишљањима тих писаца и свакако у размишљањима читалаца овог часописа о нашој средњовековној уметности (Глигоријевић Максимовић 2021; Живковић 2021). Сразмерно мање текстова објављених у *Умјетничком прегледу* односи се на уметност европске антике. Како смо поменули, приликом гостовања изложбе из Италије, више аутора, укључујући Васића, објавило је своје текстове о италијанској уметности, посебно уметности различитих периода ренесансе. Како је сâм био сликар и изванредан цртач, Васић је у *Умјетничком прегледу* из марта-априла 1938, број 6 и 7, писао о италијанском цртежу. Од прилога аутора који су у часопису писали о каснијој европској уметности издвајају се његови текстови о Пусену из 1938 (Васић 1938: 129–134; Васић 1938: 346–350), „Белешке о Ватоу“ из јануара 1939 (Васић 1939: 1–5), о француском сликарству 17. века из 1939. (Васић 1939: 111–116) и о неким од наших уметника новог века, Димитрију Аврамовићу (1815–1855) (Васић 1940: 234–242) и Новаку Радонићу (1826–1890) (Васић 1940: 25–31), оба објављена 1940.

Већ сами наслови Васићевих каснијих прегледних публикација европске уметности као што су *Евројска умјетност XVII века* из 1960. (Васић 1960) и *Евројска умјетност XVIII века* (Васић 1960а), из исте године, показују директни развој неких од Васићевих мисли

изложених у помињаним текстовима о Пусену и о француском сликарству 17. века док је помињани Васићев текст о Димитрију Аврамовићу касније послужио за истоимени семинални текст који је као изложбени каталог објавила САНУ 1970. Ти есеји и њихов каснији историјат указују на филозофска и естетичка интересовања тада младог аутора која су постала стожер његових размишљања о уметности и уметничким делима током његове касније ванредно богате професионалне каријере. Овде ћемо ову тврдњу илустровати цитатом из једног писма Павла Васића Милану Кашанину које је Васић писао у Врднику где је проучавао рад Димитрија Аврамовића, 5. августа 1940. [РОМС, ИНВ. БР. 28, 363] које је објављено у Милан Кашанин, *Писма, сусрећи, трајови*, приредила Зорица Хаџић, Матица српска, Нови Сад, 2020 (Кашанин: 516)

Како између њих [престоних икона иконостаса] и Аврамовићевих икона има аналогија, то бих ја желео да то питање изведем на чисто, не толико због самог чланка у „Ум. Прегледу“ колико из других разлога, тј. ако бисмо покренули збирку монографија где би такви подаци били од значаја. (РОМС, ИНВ. БР. 28, 363)

Идеја за збирку монографија *Уметничкој иреїледа* односно Музеја кнеза Павла није остварена. Павле Васић је знатно касније, као уосталом и многи други сарадници *Уметничкој иреїледа*, објавио више монографија чије је основе поставио у свом раном истраживачком раду и чије су верзије у својим рудиментарним облицима објављиване у *Уметничком иреїледу*.

Сумирајући Васићев текст о Ватоу из *Уметничкој иреїледа*, Љиљана Стошић о њему пише:

Надахнуто пишући есеј о Ватоу, тадашњи правник и поратни историчар уметности Павле Васић размишља о стваралачком немиру као основи за постизање негације свих претходних сликарских вјерују [...] Као провинцијалац из Валенсијена, Вато уметничко дело враћа у стварност, пошто га је из ње био претходно истиснуо, као искључиво божанско и неземаљско. Ватоов спонтани и нервозни стил затвара се такорећи у круг засебног света у којем се он готово нехатно поигравао минималним и оскудним средствима као што су креда и сангвина, претварајући све чега се дотакао у савршено ремек-дело. Притом, он помоћу свега неколико овлашних потеза, чији детаљи импресионирају и када се гледају из близине и из даљине, постиже максималне ефекте. Сваки његов мајсторски изведен сигуран потез некуда води и нешто значи, па је све што је створио у основи истовремено и врло једноставно и врло сажето. (Стошић: 110)

Помињана писма Павла Васића Кашанину на својеврсни начин сведоче и о извесној међусобној размени искустава и мишљења различитих сарадника часописа. Нека од њих сведоче и о Васићевом ревидирању његовог ранијег мишљења о делима која је први пут уживо доживљавао, а не у репродукцији. Према писму Кашанину од

30. октобра 1938. из Париза (Отеј), Васић је обилазио многе изложбе и кључне музеје као што је Лувр где је, између осталог, да би их боље разумео, копирао изложена велика уметничка дела:

Ја мислим ипак да ћу најсигурније доћи у присни контакт са мајсторима кад их будем копирао. (РОМС, инв. Бр. 28. 358)

Та писма такође одишу Васићевим непресушним ентузијазмом да пише и објављује о уметности и, ништа мање, да сâм ствара ликовна дела. Сликари Павле Васић је почео да самостално излаже своје ликовне радове од 1973. Београдској публици се прво представио делима која је израдио током рата под називом *Из бележнице рајној заробљеника* у Дому ЈНА, а затим, 1974, акварелима и цртежима насталим у ранијем, предратном периоду, из 1930–1940. Године 1977, у Галерији Културног центра Београда, у виду временски ограничене ретроспективе изложио је слике из дугог периода између 1927. и 1965. На неколико каснијих самосталних ретроспективних изложби поново је, равноправно са својим каснијим делима, представљао своје ране радове који временски предатирају и кореспондирају с периодом излажења часописа *Уметнички џрејлед*. Међу таквим изложбама су она у Уметничком павиљону Цвијета Зузорић из 1984, изложба Васићевог сликарства у Народном музеју у Нишу 1987, изложба Васићевих цртежа у Врњачкој Бањи 1988. и, годину дана касније, његовог сликарства у истој установи као и у Чачку, у Уметничкој галерији Надежде Петровић.

У том контексту, посматрајући Павла Васића и као сликара у време кад је почео да се бави писањем о уметности, његов текст о Ватоу издваја се по тананости препознавања Ватоовог сликарског поступка. На извештајан начин, писац Васић у овом тексту представља Ватоа као уметника који може да представља узор сликару Васићу.

У том смислу, овај Васићев есеј о Ватоу директно се наставља на његов есеј „Живот и сликарство“. Овако изложене Васићеве идеје се показују као велике колико су и једноставне: суштину ликовног дела чини уметникова идеја; сликару су човек и његов живот центар свега; уметничка дела морају да одишу хуманизмом који их чини и препознатљивим и великим. И, најзад, како то показује читав Васићев професионални живот, стваралаштво је уметников порив.

## ИЗВОРИ

Писмо Павла Васића Милану Кашанину 5. августа 1940. МС, РОМС, ИНВ. БР. 28. 363

Писмо Павла Васића Милану Кашанину 30. октобра 1938. МС, РОМС, ИНВ. БР. 28. 358

## ЛИТЕРАТУРА

- Божић, Софија. „Дубровник и *Уметнички њреїлед*.“ *Уметносї за чиїање, Часоїис* Уметнички преглед и њеїов значај. Зборник радова. Београд: РТС издаваштво и Институт за књижевност и уметност, 2021, 251–166.
- Бојић, Зоја. „Уметнички преглед, један универзум ликовног живота“ у Божић, З (ур.) *Ликовни њросїјори часоїиса* Уметнички преглед, *две моноїрафске сїудїје*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2020, 9–130.
- Бојић, Зоја. „’Pro arte’ др Милана Кашанина, Увод у *Уметнички њреїлед*“, у *Уметносї за чиїање, Часоїис* Уметнички преглед и њеїов значај. Београд: Институт за књижевност и уметност и РТС Издаваштво, 2021, 15–32.
- Васић, Вера. *Библиоїрафија Павла Васића*. Приредили Растко Васић, Чедомир Васић и Гордана Поповић Васић. Београд: Алма, 2023.
- Васић, Павле. „Никола Пусен код нас.“ *Уметнички њреїлед*. Београд: 1938. 129–134.
- Васић, Павле. „Живот и сликарство.“ *Уметнички њреїлед*. Београд: 1938. 291–297
- Васић, Павле. „Никола Пусен у писмима.“ *Уметнички њреїлед*. Београд: 1938. 346–350.
- Васић, Павле. „Белешке о Ватоу.“ *Уметнички њреїлед*. Београд: 1939. 1–5.
- Васић, Павле. „Противуречности у француском сликарству 17. века.“ *Уметнички њреїлед*. Београд: 1939. 111–116.
- Васић, Павле. „Изложба Саве Шумановића.“ *Уметнички њреїлед*. Београд: 1939. 251–253.
- Васић, Павле. „Цртежи Новака Радонића.“ *Уметнички њреїлед*. Београд: 1940. 25–31.
- Васић, Павле. „Димитрије Аврамовић.“ *Уметнички њреїлед*. Београд: 1940. 234–242.
- Васић, Павле. *Евроїска уметносї XVII века*. Београд: Савез студената Историје уметности, 1960.
- Васић, Павле. *Евроїска уметносї XVIII века*. Београд: Савез студената Историје уметности, 1960а (друго издање: 1962).
- Васић, Павле. *Уметнички живої*. Београд: Универзитет уметности, 1973.
- Вујновић, Андреј. „Допринос Светозара Радојчића методологији српске историје уметности“, докторска теза. Београд: Филозофски факултет у Београду, 2014.
- Вујновић, Андреј. „Естетичке теме у часопису *Уметнички њреїлед*“ у *Уметносї за чиїање, Часоїис* Уметнички преглед и њеїов значај. Београд: Институт за књижевност и уметност и РТС Издаваштво, 2021. 33–50.
- Глигоријевић Максимовић, Мирјана. „Уметнички преглед: разматрања о средњем веку.“ *Уметносї за чиїање, Часоїис* Уметнички пре-

- глед и њејов значај. Београд: Институт за књижевност и уметност и РТС Издаваштво, 2021. 141–156.
- Драгојевић, Предраг. „Једна статистика, допринос Уметничког прегледа српској уметничкој теорији“ у *Умјетносћ за чишћење, Часојис Уметнички преглед и њејов значај*. Београд: Институт за књижевност и уметност и РТС Издаваштво, 2021. 51–72.
- Живковић, Милош. „Средњовековне минијатуре у часопису *Умјетнички преглед*.“ *Умјетносћ за чишћење, Часојис Уметнички преглед и њејов значај*. Београд: Институт за књижевност и уметност и РТС Издаваштво, 2021. 233–250.
- Јевтић, Милош. *Сведок и учесник: Разјовори са Павлом Васићем*. Београд: Београдска књига 2007.
- Кашанин, Милан. *Писма, сусрећи, шрајови*. приредила Зорица Хаћић, Нови Сад: Матица српска, 2020.
- Полић, Сузана. „О науци у уредничком концепту Милана Кашанина, студија часописа *Умјетнички преглед* у *Умјетносћ за чишћење, Часојис Уметнички преглед и њејов значај*. Београд: Институт за књижевност и уметност и РТС Издаваштво, 2021. 73–106.
- Самарцић, Ана. „Међународне изложбе у Музеју кнеза Павла у периоду од 1936. до 1939. године.“ у *Умјетносћ за чишћење, Часојис Уметнички преглед и њејов значај*. Београд: Институт за књижевност и уметност и РТС Издаваштво, 2021. 301–322.
- Стошић, Љиљана. „Енциклопедијски дух *Умјетничкој прегледа*“ у *Умјетносћ за чишћење, Часојис Уметнички преглед и њејов значај*. Београд: Институт за књижевност и уметност и РТС Издаваштво, 2021. 107–122.
- Хаћић, Зорица. „Из архиве главног уредника, *Умјетнички преглед* у преписци Милана Кашанина.“ *Умјетносћ за чишћење, Часојис Уметнички преглед и њејов значај*. Београд: Институт за књижевност и уметност и РТС Издаваштво, 2021. 123–140.
- Факултет примењених уметности Павле Васић – ФПУ (bg.ac.rs)
- Филозофски факултет у Београду, Одељење за историју уметности  
Istorija umetnosti | Univerzitet u Beogradu - Filozofski fakultet (bg.ac.rs)

Zoja Bojic

*Pavle Vasic and the journal Umetnički pregled [The Art Review]*

*Summary*

This paper examines the legacy of the Serbian art historian and painter Pavle Vasić (1907–1993) as the author of texts published in the journal *Umetnički pregled [The Art Review]* (1937–1941), and provides a brief analysis of Vasić's exhibition reviews and essays. A significant number of Vasić's earliest art history texts was published in the journal in the period between 1938 and 1940. This paper demonstrates that many of Vasić's ideas and interests expressed in these texts formed the base of much of his later art history work.

*Keywords:* Pavle Vasic, journal *Umetnicki pregled [The Art Review]*, art criticism, theoretical essay, the painter Jean-Antoine Watteau

Примљено: 12. 5. 2024.

Прихваћено: 31. 1. 2025.